

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

За останні десятиріччя помітно зростає увага до наукових досліджень, виконаних на основі системного підходу до аналізу і оцінки різноманітних процесів та явищ природи і суспільної діяльності людей. Це зумовлено, передусім, якісним пізнанням процесу створення оточуючої дійсності, успіхами розвитку наукових знань, прагненням пізнати різноманітні явища і процеси в їх взаємозв'язку та взаємозумовленості, а також побудувати системи в царині живої та неживої природи і суспільного розвитку [1]. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки системний підхід виступає методологічною основою багатьох наукових досліджень, оскільки дозволяє розглянути педагогічний процес як цілісність у всієї різноманітності взаємозв'язків його компонентів [3].

Ефективним способом реалізації гуманістичного принципу, як одного із основних теоретичних положень освіти, на думку В. Сухомлинського, Л. Занової, О.Савченко, Ш. Амонашвілі є орієнтація навчально-виховного процесу на розвиток творчих здібностей людини, починаючи з молодшого шкільного віку, [2].

Актуальність розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку та необхідність систематизації існуючих теоретичних доробок, присвячених проблемі вдосконалення креативності учнів спонукали до розробки системи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблемі розвитку творчих здібностей в процесі фізичного виховання присвячено ряд робіт. Втім, більшість з них (О. Богініч, Г. Біленько, О. Мартиненко, О. Гребенішкіної) зорієнтовані на дослідження розвитку креативності дошкільників. Дослідження особливостей розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку відсутні. Поза тим, саме молодший шкільний вік вважається сенситивним періодом розвитку творчих здібностей. Лише в роботі Г. Іванової розглядається можливість розвитку творчих здібностей школярів середнього та старшого шкільного віку у взаємозв'язку з моторикою та мисленням. До того ж, відсутня система розвитку творчих здібностей у процесі фізичного виховання, а існують лише теоретичні розробки щодо компонентів творчих здібностей та методичного забезпечення процесу формування творчої особистості школярів.

Тому, метою нашого дослідження стала розробка експериментальної системи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання.

Згідно з вимогами організації наукових досліджень на засадах системного підходу було розроблено теоретичну модель системи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання (рис. 1) з дотриманням основних ознак створення систем, згідно з Філософським словником. Серед них – наявність: найпростіших одиниць – елементів, які її складають; підсистем – результатів взаємодії елементів; компонентів – результатів взаємодії підсистем, які можна розглядати у відносній ізольованості, поза зв'язками з іншими процесами та явищами; внутрішньої структури зв'язків між цими компонентами, а також їхньої підсистемами; певного рівня цілісності, ознакою якої є те, що система завдяки взаємодії компонентів одержує інтегральний результат; у структурі систему утворюючих зв'язків, які об'єднують компоненти і підсистеми як частини в єдину систему.

Системоутворювальним чинником експериментальної системи виступає мета дослідження, що реалізується в процесі фізичного виховання – розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку. Саме вона об'єднує всі підсистеми і компоненти як частини в єдину систему розвитку креативності школярів.

Унаслідок взаємодії групи елементів, представлених на рис. 1, утворилися такі підсистеми: "творчі здібності"; "види підготовки учнів"; "етапи розвитку творчих здібностей"; "види діяльності учнів"; "форми занять"; "види уроків"; "принципи"; "методичні прийоми"; "засоби"; "педагогічні умови"; "суб'єкти оцінювання"; "види контролю"; "міра оцінок".

У внутрішній структурі кожної підсистеми існує тісний зв'язок між її елементами. Так, у підсистемі "творчі здібності" він виражається через послідовність і комплексність розвитку творчих здібностей, виділених унаслідок аналізу літературних джерел. За основу було взято висновки В. Кіменка [5], який визначив компонентами креативності творчу уяву, творче мислення, енергопотенціал, психомоторику та почуття. Автор також зазначив, що енергопотенціал потрібно розвивати в поєднанні з іншими компонентами, бо для того, щоб людина оволоділа здатністю оцінювати довкілля і діяти так, а не інакше, необхідно підвищити її працездатність. Сформований рівень енергопотенціалу не повинен утрачатися при формуванні психомоторики, творчого мислення, уяви та позитивних почуттів. Останні ж будуть проявлятися школярами при умові наявності творчої енергії, а також психологічної готовності до креативної діяльності. Тому, усі компоненти творчих здібностей необхідно розвивати в комплексі.

У підсистемі "види підготовки учнів" зв'язок між теоретичною і практичною її елементами полягає у необхідності теоретичного забезпечення практичних дій учнів, що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей у процесі фізичного виховання.

Зв'язок між елементами підсистеми "етапи розвитку творчих здібностей" закладений у визначенні послідовності розвитку компонентів креативності, відображених в конкретних завданнях на мотиваційному, репродуктивному та продуктивному етапах формування творчих здібностей дітей.

"Види діяльності учнів" – компонент експериментальної системи розвитку творчих здібностей також характеризується внутрішніми взаємозв'язками. Розвиток креативності під безпосереднім керівництвом вчителя з наступним включенням самостійної роботи учнів на уроках для безпосереднього виконання творчих дій, що супроводжувалися систематичними домашніми завданнями відображає поступовість підвищення вимог на шляху до реалізації мети фізичного виховання: "забезпечення фізичного і духовного вдосконалення людини, оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом усього життя".

Внутрішніми зв'язками характеризуються елементи підсистеми "форми занять" – "урок" та "самостійна робота вдома". Вони проявляються через послідовність здійснення креативної діяльності. Так, самостійна робота вдома є органічним продовженням роботи на уроках фізичної культури різноманітних методичних прийомів до одних і тих же засобів спрями розвитку різних компонентів креативності. Так, наприклад, використання прийомів продовження сюжету, управління в уяві, асоціації сприяло розвитку творчої уяви школярів, а виділення протилежних властивостей, ставлення запитань та переформування – творчого мислення. Утім, має місце комплексний вплив деяких методичних прийомів на розвиток креативності школярів. Наприклад, прийоми відтворення характеру музики, ритму, відображення почуттів, продовження сюжету створення ситуації успіху сприяло одночасному впливу на формування творчої уяви, мислення, енергопотенціалу та психомоторики першокласників.

Елементи підсистеми "педагогічні умови" діють одночасно протягом усіх етапів розвитку творчих здібностей школярів і посилювали ефективність реалізації їх завдань. Етапність розвитку креативності учнів вимагала від учителя прояву власної творчості.

У підсистемі "суб'єкти оцінювання" зв'язок між елементами "оцінка вчителем" і "оцінка учнем" виявляється в зазначенні обох суб'єктів педагогічної діяльності до оцінювання креативності обстежуваних. Оцінюваною вчителем стану творчих здібностей школярів є "види контролю" досягнень учнів визначається їх спільною метою – оцінка рівня сформованості творчих здібностей першокласників. Оперативно-поточний та підсумковий види контролю створили єдину, безперервну систему контролю.

Для забезпечення об'єктивності та повноти оцінювання творчих здібностей першокласниками керувалися критеріями та показниками розвитку їх окремих компонентів, об'єднаних підсистемою "міра оцінок". Критерій оцінки кожного окремого компонента

Між усіма підсистемами системи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання також існує взаємозв'язок. Він надає цілісності педагогічному процесу через планування, організацію, вмотивування та координацію всіх елементів управління процесом фізичного виховання в експериментальній системі розвитку креативності учнів стало підставою для об'єднання підсистем у компоненти системи. Так, у змістовому компоненті послідовність під

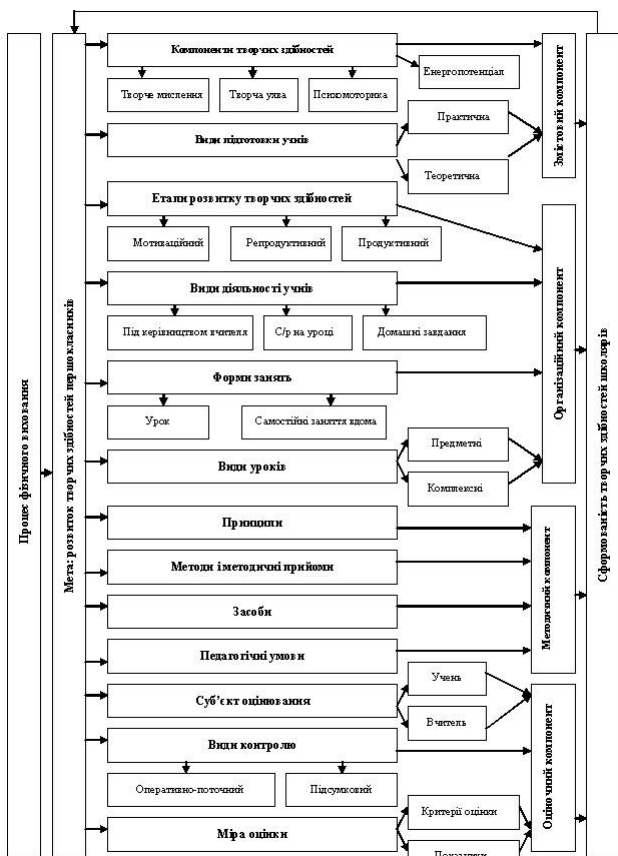

Рис. 1. Система розвитку творчих здібностей молодших школярів в процесі фізичного виховання

У загальній структурі навчальної діяльності значне місце посідає контроль та оцінка досягнень учнів, що стало підставою для вдосконалення оцінювального компоненту в системі розвитку творчих здібностей першокласників, який поєднав у собі підсистеми "суб'єкти оцінювання", "види контролю" та "міра оцінок" для забезпечення об'єктивності контролю за станом креативності обстежуваних у процесі педагогічного експерименту.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що впорядкування знань про зміст творчих здібностей та організаційно-методичне забезпечення процесу формування креативності учнів сприяло розробці системи розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі фізичного виховання, що сприяє їхньому ефективному розвитку.

Перспективами подальшого дослідження є впровадження експериментальної системи розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку в процес фізичного виховання та визначення її ефективності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальов А. П. Педагогические системы: оценка текущего состояния и управления / А. П. Ковальов. – Харьков: Изд-ство ХГУ, 1990. – 114с.
2. Нікітін Б. П. Виявлення і розвиток творчих здібностей / Б. П. Нікітін // Рад. шк. – 1994. – №4. – С.20-22.
3. Філософський словник / [за ред. В.І. Шинкарука]. – 2. вид., перероб. і доп. – К.: Голов. Ред.УРЕ, 1989.

Подано до редакції

РЕЗЮМЕ

У статті аналізується розроблена теоретична модель системи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання з дотриманням основних ознак створення систем у наукових дослідженнях, а також характеризується

Ключові слова: системний підхід, система, підсистема, елементи системи, компоненти системи, системо утворюючий зв'язок.

І.А. Серета

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧЕНИКОВ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье проводится анализ разработанной теоретической модели системы развития творческих способностей учащихся младшего школьного возраста в процессе физического воспитания с наблюдением основных признаков создания систем в научной

Ключевые слова: системный подход, система, подсистема, элементы системы, компоненты системы, системообразующая связь.

I.O. Sereta

CHARACTERISTICS OF EXPERIMENTAL SYSTEM OF DEVELOPING CREATIVE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN TERMS OF PHYSICAL EDUCATION

SUMMARY

The article analyzes a theoretical model of the system of developing creative abilities of primary school children in the process of physical education, in compliance with the basic features of creating systems in scientific research. It characterizes structural elements.

Keywords: the system approach, system, subsystem, elements of the system, components of the system, system forming communication.
